

AHOZKO EUSKARA: DAKIGUNA ETA DARABILGUNA

Juan Luis Goikoetxea Arrieta

Izenburuan, behar bada, dakiguna eta darabilguna baino irakasten duguna eta erabiltzen duguna jarri beharko genukeen. Hala ere, quod scripsi scripsi lema urrun hari eutsi diogu. Horretarako arrazoia irakaskuntzako sarean aurkitu dugu, zeren ebaluaketa sisteman –zoritxarrez– euskaldunak dakiena bakarrik baloratzen baita eta neurri oso txikian baino ez darabilena. Horregatik lotu gatz aizkio dakiguna eta darabilguna izenburuari.

1. ATARIKOAK

Hizketaren ebaluaketa xede duen txosten honek ikasgelan egin arren indar, begiak erne dituen oro aise ohartzen da euskarak zein gizarte motatan dirauen, zeintzuk diren Axularren hizkuntzak dituen gune likidoak, zeintzuk solidoak, edo inoiz etereoak. Oso ondo dakigu lan jardunaldietako partehartzaileok gure neska-mutilek erdietsiko duten hizkuntzaren garapena erabat loturik bizi dela inguruak duen hizkuntzaren erabilerarekin, ez direla behar bezain sarri edo usu euskaraz mintzo, edo mintzagai batzuen gainean erosoago jardun daitezkeela erdaraz euskaraz baino. Hala ere, ikerlan honetarako ikasgelara mugatu dugu ebaluaketa, oharturik, beti ere, gizarteaz gain ikastetxean bertan ere jolas orduak, atsedenaldiak eta gainerako egoera naturalak behatzea oinarritzko dela.

Ahokotasunaz mintzatzen garenean, ez dugu ahanzten ezen gaur egun ez dela gure ikasleen artean idazkera ezagutzen ez duenik, beraz, ezin mintza gaitzkeela ahozko kultura primarioaz, oraindik ere honenbeste euskaldunek bizi dutenaz.

Ez genuke ahanzi behar, behin ere, giza hizkuntzako arau gramatikalak erabili egiten direla lehenik eta geroago formulatu. Bestalde, testua irakurtzea hots bihurtzea da, dela boz goraz edo irudimenean. Alde horretatik idazkerak ezin bazter lezake ahokotasuna. Ikerlan honetan baieztatuko dugunez, ebaluaketa ahozkoa jasotzetik abiatu arren, idaztea, transkribatzea ezinbesteko da ahozkoa bera ebaluatu ahal izateko.

2. IRAKASLEA AHOTAN HARTUTA

Ahozkoan irakaslea ahotan hartzea ezinbestekoa da, ez lehengo erara gelako ahots bakarra izan dadin, baina bai beti bezala koordinatzaile delako.

2.1. Irakasleen ezagutzak

Nahiz eta guk ahozkoasuna lantzeko metodologia jakina azaldu gaurko saioan, argi-argi konturatzen gara ezin mintza gaitzkeela irakaste ortodoxiaz, ezen proposatzen dugun helburura iristeko bideak anitzak baitira.

Dakigunez, metodoa osatzen dute: ikas helburuak ikasleei ezartzen zaizkienak; irakasleak gelan dituen jokabideak horiek eskuratzeko; gehi prozedurak eta tresneriak eta ikas materialek. Gainera, neurpide jakinak ere sartzen dira ikas helburuak noraino lortu diren aztertzeko. Gu pozik geundeke aipatuko ditugun alderdi guztien artean ematen den batasuna eta koherentzia erakustea erdietsiko bagenu. Gelako metodologiaren batasun, koherentzia hau, sarri askotan irakaslearen bizkar geratzen da, hartzen dituelako, batetik erakunde ofizialaren programa; bestetik, argitaletxearen testuliburua; eta gero ikastetxeko erabakiak. Hor da irakaslea nor izan beharreko. Egoera horretan, inoiz irakasleak berak sortzen du metodoa, tradizio desberdinetako baliabideez eta bere esperientziaz baliaturik.

Bestalde, irakaslea metodoen oinarrian diren zientziak ezagutu beharreko ere aurkitzen da:

Linguistika beharrezkoa du: fonetika, fonologia, gramatika, pragmatika, semantika, lexikologia, berbaldi analisia, baita linguistika aplikatua ere, zeren linguistika aplikatuaren laguntzaz aukera eta ordena baitaitezke programazioak.

Psikolinguistikak, bere aldetik, eduki horiek nola eskuraten diren azalduko digu.

Psikopedagogiak, irakastearen urratsez urratseko analisia eskainiko digu.

Horrez gain, teknologiaren ezagutza ere beharrezko zaio irakasleari: ordenagailua, minidiska, bideokamera nahiz ahozkoasun sekundarioa, irratikoa, telefono mugikorretakoa, telebistakoa, zeinek idaztea eta inprimatzea behar duten existitzeko.

Soziologiak, faktore sozialak kontuan hartzera garamatza, hizkuntza horren estatusera; gainera, psikolinguistikarekin batera estatus horrek ikasleengan izango duen eragina aztertuko du.

Elebitasuna ere bai, gure testuingururako suposatzen duen ezagutzarengatik.

Beraz, irakaslearentzat ez da zeregin xamurra aipaturiko faktore guztiak eta gehiago aintzat harturik hizkuntza ikasgelan irakastea.

Hortaz, ziurtasun osoz baiezta genezake ikasketa prozesuan irakaslearen eginkizuna aldagaririk garrantzitsuena dela, baita ahozkoa irakastean ere.

Beste arlo batzuk alde batera lagata froga genezake, irakasleak bere burua ikaslearen ikasketan konprometitzeak eta ikasleok motibatzeak eragin zuzena duela emaitzetan, baita ahozkoetan ere.

Horrekin guztiarekin esaten ari garena da, irakasle modernoaren betebeharrak ikasleei informazioa ematea baino, ikasketako jardueren zuzendari izatea dela.

2.2. Irakasleen hizketa

Ahokora etorririk, onartzen dugu ikasgelako hizketarik gehiena irakasleak betetzen duela. Baliokoa da jokabide hori ikasteko? Guk ezagutzen ditugun irakasleak onak gertatu badira, kontu kontari bikainak izan direlako da, hizkera liluragarrikoak –izan ere horixe izan da mendeetan metodorik oinarrizkoena eta–. Gure egunotan, lastimez, neurri handian lehen hezkuntzara murriztuta geratu da.

Egin behar dena da bereiztu irakaslearen hizketa egokiaren eta desegokiaren artean. Badakigu, esate baterako, irakaslearen hizketak klase osoaren aurrean badituela erabilera batzuk: ideia berrien azalpena, oharrak ematea, laburpenak egitea, istorioak kontatzea...

Azken baten, irakaslearen hizketa musikako tresnaren modukoa da. Erabil zenezake oso gauza desberdinak egiteko; modula zenezake bilatzen duzun helbururako. Baina, zoritxarrez, gutariko askok melodia bat edo bi baino ez ditugu ezagutzen.

3. IKASLEAREN HIZKUNTZAZ JABETZEKO PROZESUA

Ikaslearen hizkuntzaz jabetzeko prozesuan, helburu bi izan ditugu gogon: bata, ahozko berbeta bera ezagutzea eta indartzea; bestea, hizketa ikasketak akademikoekin lotzea Tough (1977), hots tresnatzat erabiltzea ezagutza akademikoak ulertu eta adierazteko.

Umea haurtzaindegira datorrenean –hizkuntza ez badaki– murgiltze eredu irakasten hasten gatazka; jakin badaki, atxikitze ereduari lotzen gatazka, beti ere, hasieratik euskaraz mintzatuz. Ordea, euskara ikasgai izateaz gainera tresna ere badenez, beste asignatura batzuk ikasteko –berdin da zein

mailatako euskaran aurkitzen den— euskaraz irakasten zaizkio matematika, gizarte arloa nahiz gorputz heziketa. Ez gara zain egoten honenbesteko euskara maila lor dezan asignaturak irakasten hasteko. Ondorioz, oso erraz ulertzen da ikasle anitz euskara eskasa tresna dela matematika lantzen aritzea. Futboleko emaitzetan «Hiru eta bat» baino «Hiru bat» esaten badute, hor akatsa finkatuz, gorputza hartuz joango da.

Era berean, euskara bera mailetan gora joan ahala behikular izateari utzi gabe, ikasgaiago bilakatzen da fisika edo matematikaren erakoa. Nork jorratuko du bereziki ahozkoa egoera honetan? Ezen hizkuntzaren jabekuntza ez baitzen burutu behin betiko han beheko mailaren baten, zenbait egitura goi mailetaraino azaldu ere ez dira egiten eta. Hala ere, unibertsitateko irakasleek hara ezkererako hizkuntza erabat ikasita edukitzea eskatu ohi dute. Ez ote da ausardia handiegia! Imanol Berriatuak aipatu ohi zuenez —hil zela 1986an, dira 25 urte— Israeleko ministroek telebistan direnean ere oraindik inoiz akatsak egiten dituzte, geuk ingelesean bezala. Elkarriketako trebetasunen garapenak heldua izan arte dirau eta ez da amaitzen sekula. Hizkuntzen irakaskintzako arriskua beti izan da denbora mugatuko kurtso bat osotzat hartzea. Horrek beti ekarri izan du ondorio legez, tarte horretan forma linguistiko guztiak sartzeko ahalegina egitea, gehiago arduratuz irakatsiko diren elementuen kopuruez, beharko luketen sakontasunaz baino.

Horrela jokaturik arazo bi behintzat sortuko zaizkigu: Bata, gramatika-koa, euskarazko gramatika zuzen ez daukanak, osorik ez daukanak, espainolezkoa zein frantsesezkoa ditu eskura eta haietara joko du: «Noa autobusera». Bestea, erabilerakoa irakasgai guztietako irakasleek ez badiote jarraitzen euren gaiari dagokien euskara hobetzen, euskarako mintegikoek ezin zuzenduko dutela arlo horretakoa.

3.1. Ahozkoaren irakaskuntza implizitua eta esplizitua

Irakaskuntza implizitoaren defendatzaileak, gehituko litzaizkieke uste dutenei ahozko hizkera banatu egiten dela eskolan, nolabait esateko, irakasle guztien artean. Ostera, irakaskuntza esplizitoaren aldekoak, adibiderako pentsatzen dute hizkuntzaren ikasketa ohitura bat baino zer edo zer gehiago dela, eta ondorioz, haren irakaskuntzak esplizito izan behar duela, trebetasun intelektualei dagokien eran.

Guk ahozko berbeta modu implizitoan eta esplizitoan irakastea proposatzen dugu; ahozkoa klase guztietan eta irakasle guztiek lantzea; modu esplizitoan, ahozkoa irakastea Hizkuntza eta Literaturakoei utzirik.

3.2. Irakasle guztiak hizkuntza irakasle

Irakasle guztiak dakite kultura transmititzailerik direna. Horrexegatik, euren berbakera eredu eta erreferentzi gune garrantzitsua da ikasleentzat. Ez dute, beraz, arazo larriegirik ahozko berbetaren irakaskuntza inplizitoaz berba egiten zaienean. Bestalde, Krashen (1981) eta beste teoriko batzuk ados dira honetan, uste delako, edozein ikasgelatako hartu eman berbalak egokiak direla ikasleen komunikazio-trebetasunak hobetzeko.

Ahozko berbeta funtzionala irakasle guztiak irakatsi ahal izateko, irakasleen hasierako borondatea ezinbestekoa da, baita koordinaturik lan egitea ere. Gure esperientziak diotenez, gaian aditua den pertsonaren bat ere behar da irakasleen taldean. Gainera, gai desberdinetako irakasleek ere oinarri-oinarrizko formakuntza jaso beharra dute ahozko berbeta irakasteko metodologia eta edukien gainean, esate baterako, Ingurunean gaian agertzen den eztabaida probetxuz eramateko.

Ondo jarduteko, metodologia parte hartzaileari egin beharko litzaioke lekua, irakaslearena izan ez dadin input bakarra ikasgelan. Hortxe agertzen zaigu etxetik euskaldun datozen neska-mutilen eta erdaldun datozenen arteko ekarri desberdina, atxikitze-eredukoek –etxetik euskaldunek– jarioan, egokitasunean, erregistroetan lagunduko dituzte, murgiltze-eredukoek, –hau da, familia erdaldunetatik etorriek– batez ere, gaitasun komunikatiboan.

Eskolan beti eta klase guztietan ematen den ahozko berbetaren irakaskuntza inplizitoaz gainera, beharrezkoa da ahozkoaren irakaskuntza esplizitua ere, alegia, hizkuntza eta literaturako irakasleak gauzatzen duena. Zeren esperientziatik baitakigu Frans Van Passel-ek zioena: «Badirudi ezen hamabi urtetik beherako haurrek baino ezin beregana dezaketela hizkuntza bat era intuitiboz eta imitatibo soilez». Van Passel (1973:62).

Adinekoak, aldiz, ezin ikas dezake ezpada modu arrazional eta logikoz». Beraz, nahitaezko da irakasleak azalpenak nahiz zuzenketak egitea. Gainera, beroni dagokio beste irakasleen ahozkorako kriterioak jartzea ere.

3.2.1. Lau hizkuntza trebetasunen irakaskuntza

Hizkuntza eta Literaturako irakasleei dagokie

	Atxikitze-eredua	Murgiltze-eredua
1 Entzumena	Euskalkia eta batua	Euskalkia eta batua
2 Mintzamina	»	Batua (Beti euskalkitua)
3 Irakurmena	»	Euskalkia eta batua
4 Idazmena	»	Batua

Laukietan ikusten dugunez, gela berean dira eredu bietakoak, bitzuak euskaldun osoak izateko.

Ezin ahaztuko dugu atxikitze-eredurako ukipenean bizi direla euskara batua eta euskalkia pertsona berak txandaka darabiltzanean (Weinreich 1979) eta egoera diglosikoan –Ferguson-ek diglosia hizkuntza eta dialektoaren arteko harremanak azaltzeko sortu zen eta–.

Bestalde, gogoan hartu behar da euskalkia heteronomoa dela, zerbaiten –kia, hau da euskara bakarrarena.

Idazmena aztertzen badugu, aipatu beharko dugu atxikitze-ereduan ardatza euskara batuak eramango duela eta euskalkia aldamenen joango dela. Horrexegatik da egokia euskara batua ardatz dela lantzea euskalkia, ezen 12 urte arte euskalkian bakarrik ikasiez gero, ez bailitzateke ohartuko ikaslea euskalkikotzat hartzen dituen elementu ugari euskara batuko ere badirela.

Planteamendua ez da adin batera arte euskalkia eta ostean euskara batua, baizik batua ardatz bai, baina paralelismo diglosikoan euskalkia ere ikasiz. Horrenbestez, umeak hiru urterik hamazortzira etengabe behar du euskalkia eta batua joratu.

Baina euskalkia beti ikasi behar da, zeren euskara batua ikasteak ez baitakar euskalkian alfabetatzea. Euskalkia ikasten ez bada, etxekoa osotu barik gelditzen da, fosilizatuta.

Ahozkoan dihardugunean atxikitze-ereduan, ardatza ikasleak dakarren berrbeta izango da haurtzarotik hasi eta batxilerra burutu artean.

3.1.2. Hizkuntza kontzeptu berrien sorkuntzan

Zelan erabiltzen dugu hizkuntza kontzeptu berriak sortzeko? Eskolako ikasleek hizketaren bitartez zelan ikasten duten azaltzeko Britainiako autorengana joko dugu. Ulertarazi digutenetariko gauza bat da, garrantzitsua dela norbera ikasten ari denaz berba egitea, zeren orduan baita ueña zeinetan guk kontzeptu berria linguistikoki adierazten dugun eta orduantxe baita guk gradualki hura garatzen dugun ueña.

Baliteke kontzeptua –neurri baten– geure garunetan garatzea, baina gu hasi arte hori adierazten linguistikoki ez dugu ezagutzen zein argi –edo ez argi– garatuta dagoen. Barnes-ek (1975) erakutsi zuen ikasleak talde txikiak kontzeptu bati buruz mintzatzen ari direla grabatzen dituzunean eta gradualki kontzeptu hori berdoitzen, eta gero hizketa transkribatzen dutenean, ikus zenezakeela ikasleek nola erabiltzen duten ahozko hizketa beraien pentsamendua garatzeko. Kontzeptu erdi formatua beraren gainean hitz eginez jartzen dute agerian, eta ostean, moldatu egiten dute hizketaren bidez, jarraian berriz

barneratzeko; azkenean, apur bat gehiago hitz egiten dute oraindik zehaztutako gera dadin.

Kontzeptuei buruzko hizketa/elkarrizketa honetan oinarritzkoa da solaskidearen funtzioa, entzule moduan betetzen duena. Entzulea bitzuek da: Batetik kontzeptuen gainean hitz egiteko arrazoia, bestetik, hiztunarentzat isla kontzeptua zenbateraino dagoen ondo eratu frogatzeko.

Ahozko hizketa lantzeaz dihardugunez, prozesu zikliko honetarako, hizkuntzaren bidezko barneratze eta kanporatzerako egokia da erdi osatuko hizkuntza, etenduna dei genezakeena. Izan ere elkarrizketa halakoa baita. Praktikarik dakigu ikasleen arteko eskola elkarrizketak perpausa amaigabeekin eginak direna, halako anitz erabilirik sortuak: *baliteke, behar bada, agian*, edo esaldi berpentsatuekin: *A ez! Esan dudana oker dago, zera...* Hori hizketa zirriborratua da, Barnesek (1975) *esplorazio hizketa* deitzen duena. Geuk ere, horrenbestez, hizketa molde hau egokitzen hartzen dugu.

Hauxe da elkarrizketa modurik onena kontzeptu berriak garatzeko. Ez genuke pentsatu behar forma osatu gabea delako, nolabait gogoko ez duguna dela. Alderantziz, balioa eman egin behar genioke. Eta sartu behar genituzke testuinguruan, zeinetan ikasleak naturalki mintza daitezten. Ez genieke eskatu behar ikasleei goizegi erabil dezaten hizketa biribildua, dotorea eta zehatza. Horrek kontzeptuen garapena blokeatzen dezake eta.

Gogoan dugun *esplorazio hizketa* hau hobeto garatzen da talde txikietan, ikasgela osoan baino. Eta askotan hobeto irakasle barik irakaslearekin baino. Beti ere kontuan izanik: *esplorazio hizketa* ez dela gauzatzen, hain zuzen, neska-mutilak taldean ipini eta eskatzen badiezu: «Mintza zaitezte zerbaiti buruz». Oso alde handia dago hizketa sozialaren artean eta eskolako gaiei buruzkoaren artean. Baita eskolako hizketa kaotiko edo alferriketaren artean eta helburudun ikasketako hizketaren artean. Azken hau da guk gura duguna eta berau gerta dadin, ikasleak prestatu egin behar ditugu eta gero gidatu gauzatzeko, tentuz arituz talde atazak arduraz eraiki ditzaten.

Ahozkoaren ondoren datorren idazketak, aldiz, ahozko hizketak ez bezalako betekizuna dauka. Idazketa, batez ere, azken faserako da egokia, kontzeptuak doitu eta zehazteko.

Dena dela, nekez uka genezake irakaslearen artean kontzeptuak ezagutzen baditu ikasle multzo bat ikasketetan aurrera doala, hizkuntza molde okerrak erabili arren. Horrela, ordea, azken fasean ere hizketa baldarrez, ez osatuz badirau, noraino onar genitzake molde horretan azalduko kontzeptuak? Historiako azterketan idatz baleza: *Kaisar Bruto hil zuen* ongi jarriko genioke? Zergatik? Ikasleak badaki ala usteetatik balioztatzen dugu?

3.1.3. *Adierazteko gai zarena dakizu*

Ingalaterrako James Brittonek eta beste ikerlari batzuek iradokitzen dute, kontzeptu jakin baten ikasketa –edozein irakasgaitan– ez dela lortzen harik eta kontzeptu horren gainean berba egiteko edo idazteko gai izan arte, hau da, geure ahozko edo idatzizko diskurtsoan integratzen dugun arte. Cassany (1991:184).

Gai bat badakigu, gogoan duguna, ikasitakoa berbalizatzeke gauza garenean. Zelan berbalizatzen dugu? Ba, geure berbak erabiliz, geure terminologiara ekarrita. Ez buruz ikasia errepikatuta, ezen ideiari eusten baitiogu, baina adierazi nork bere hitzen bidez.

Hara oinarria, ahozko testuak irakasle guztiek eska eta lan ditzaten. Baina arterago aipatu bezala, euskara eskasa zenbateraino da egokitzen hartzekoa? Ahozkoari gatxezkiolarik, baliozkotzat hartuko genuke euskalkian nahiz euskara batuan mintzatzea, jakinik, beti ere, zientzia horretako ideolektoak eta molde asko inposatuko zaizkiola ikasleari.

4. EBALUAKETA

Hizkuntzaren ebaluazioaren gaia XX. mende erditik gora dator. Lehen test konduktistatik hona –(ITPA): *Trebetasun Psikolinguistikoetako Illinois Testetik* hona– Chomsky-k sintaxiaren garapenari garrantzia ematen dion garaia dugu; baita alde semantikoaren garrantzia indartzen duen Piaget-en inguruko sasoi ere edo, ostean, testuinguruaren balioa azpimarratzen duen pragmatikaren ingurumaria ere. Edozein kasutan, hizkuntzaren ulerkera hauek erabat loturik joan ohi dira ikaslearen hizkuntzaren jabetzeaz. Finean, dena den, aitortu beharrean gara, ez dela teoriarik behar bezain bestean azaltzea lortzen duenik haurrak nola jasotzen eta garatzen duen hizkuntza.

Ebaluaketa zereginerako badira unibertsalki ezagunak diren test estandarrik, gorago aipaturiko ITPAren gisakoak, erakundeek-eta gure ikastetxeetan pasatzen dituztenak. Guk, ordea, estandarizatu gabeko frogak aurkezten ditugu hemen. Berauetan hiru estrategia desberdin erabiltzen ditugu:

4.1. BILKETA, TRANSKRIPZIOA ETA HIZKUNTZA LAGINEN ANALISIA

Berezko hizketaren produkzioa da erabiltzen dugun ebaluazio estrategia. Behin paperera transkribatzen dugunean, araketa mota ugari eraman dezakegu aurrera: fonologikoa, morfosintaktikoa, semantikoa, pragmatikoa.

4.1.1. Laginen bilketa

Laginak bideoan graba daitezke edo magnetofoiari. Bideoaren alde ona keinuak jasotzea da. Transkripzio zuzenak –Resurreccion Maria Azkuek-eta egiten zituztenak– baditu oztopo bi: esaten den guztia nekez bil daitekeelako, eta atzera jota berriro ezin entzun daitekeelako.

4.1.2. Transkripzioa

Transkripzioa ohiko erara bidera daitekeen arren, badira gaur egun hizkuntza laginak aztertzekeo programa informatikoak ere. Horietan bikain neur-tzen dira ikaslearen zalantzak nahiz errepikapenak edo autozuzenketak.

4.1.3. Eragindako produkzioa

Batzuetan astirik ezagatik edo lagin berezia lortu nahia dugulako, geu gara hizketa sortarazten dugunak: perpausak osatu, roleplaying-en tankerako jokoak egin; hitzak definitu; sinonimoak eta antonimoak eman...

4.2. Pragmatikaren ekarria ebaluaketarako

Ebaluazioa hizkuntzaren aspektu estrukturaletan edo formaletan bakarrik zentratzeak, ez digu azaltzen ez haren jabeakuntza, ezta ikasle askok erakusten diguten komunikazio porrota edo akatsak ere. Hizketaren garapenak ez du eskatzen gaitasun gramatikala edo linguistikoa soilik, hots, arau gramatikalak ezagutzea eta gauzatzea, ezpada, horrez gain, *gaitasun pragmatikoa* ere eskatzen du, alegia, beharrezko trebetasunen jabe izatea solaskide eta inguru desberdinetan hizketa egokia sortzeko.

Irakasleok, askotan, jokabide estrukturalistak edo joera formalekoak jaso izan ditugulako, eta bestetik, arau gramatikalak neurtzea bideragarriago delako, ez dugu ebaluatu behar bezala gaitasun pragmatikoa.

4.3. Ebaluaketarako prozedurak

4.3.1. Proba estandarizatuak

Hizketaren dimentsio pragmatikoa ebaluatzekeo ez da proba estandarizatu askorik. Dagoenaren artean aipagarria da Aginagarena eta kideena (1990) Prueba de Lenguaje oral de Navarra (PLON), 4 urterik 6rako haurrentzat atondua.

4.3.2. *Portaeraren behaketa*

Pragmatika ebaluatzeko aukera ideala egoera naturaletako behaketa zuzena eta sistematikoa da: ikasleak gelan zein gelaz kanpo behatzea, komunikazio egoera benetakoa eta berezkoetan, horrela frogatu ahal izateko, ea testuinguru desberdinetan eta solaskide desberdinekin jarduteko gai diren. Jokabide honek zailtasun handi bezain neketsuak ekarri ohi ditu irakasleontzat.

Behaketa iraunkor horretan begiratu beharko genuke: ea txandak gordezten dituen; hizkuntzako alde formalean eta pragmatikoan koherentziaz jokatzen duen; adierazpenak zehatzak diren eta abar.

4.3.3. *Estandarizatu gabeko probak*

Berezko egoera norberak sortarazietan egitekoak dira. Egoerotan, hezitzaileak hasierako markoa baino ez du ematen: gai posibleak, solaskideen kopurua, elkarrizketak, jokoak, role-playingak edo pertsonaiak antzestea sartzen dira eredu hauetan.

4.4. *Zuzenketarako irizpideak*

Hizketaren dimentsio pragmatikoa ebaluatzerakoan, ezin balia gaitzke tradizionalki erabili ohi diren irizpideekin, alegia, hizkuntzaren alde formala ebaluatzeokoin: zuzentasun gramatikala, adierazpen lexikoko aberastasuna eta abar, nahiz eta guk hauek ere ebaluaketan sartzen ditugun William Littlewood-i (1998) jarraituz.

Jokamolde honetan produkzioak ez dira behin honezkero ebaluatzen zuzen edo ez zuzen modura, baizik eta trukea gertatzen deneko testuinguruari edo solaskideari egokitzen zaion neurrian. Horrenbestez, ume batek hiztegi urria izan dezakeen arren edo esaldi akasdunak sor ditzakeen arren, jarduera funtzional egokiari euts diezaioke. Guztiarekin ere, guk abiapuntutik beretik baieztatu dugunez, zuzentasun gramatikala-eta eskatu egiten ditugu, ezen irakaste ortodoxiaz baino esperientziaren eraginez, jarduera sinkretikoetan aritu beharra izan dugu eta.

Horrek guzti horrek zaildu egiten du pragmatikaren ebaluatze egokia.

4.5. *Amaierako hausnarketa*

Joko zelai mugatuan bada ere, ikasleen portaera linguistikoa ebaluatzeko era kualitatiboa eskaini nahi izan dugu, hala teorikoki, nola praktikoki.

Berez, hizkuntza ebaluatzea ataza gaitza da, izan ere ez delako ikerketa gai sinplea. Hizkuntza modu ebolutiboan ulertzeak dakarrena da –hasieran aipatu bezala– jarrera eta funtzio anitzen arteko harremana, eta horren analisisa irakasgai oso desberdinei dagokie: linguistikari, psikologiari, pedagogiari... Hortaz, hizkuntzaren inguruko arazoak argitzeko diziplina arteko ikuspegia inposatzen da. Hizkuntzaren jabekuntza ikasleen beste arlo batzuetako garapenearekin batera doa. Horregatik dago behartuta irakaskuntzako profesionala arazoan hausnarketa globala egitera, eskema soilegietatik aldentuz.

Finean eta buruan, nola ebaluatu galdetu ohi dugunean, erantzun genezake hizkuntza probak egoera naturalean, askean jasotzea, transkribatzea eta aztertzea ordezka ezina dela. Jokabide honekin ezin hobeto araka daitezke funtzio komunikatiboak, elkarriketarako trebetasunak, egitura morfosintaktikoen ugaritasuna, intonazioa, eta hizkuntzaren aspektu prosodikoak, ugaritasun lexikoa eta esanahien arteko lotura.

5. AHOZKORAKO ESTRATEGIAK IKASGELAN

Ahozkorako metodologikoki banatu arren, ez da ahaztu behar eguneroko bizitzan mintzamina eta entzumena elkarren osagarri eta banatu ezinezko trebetasunak direna.

Guk azterketetan eskatu arren, oso egoera anormala da eguneroko bizitzan ikasle guztiek alde zuzenetik dakitena elkarri kontatzea. Berez, elkarrekin trukutzen dugu informazioa, bata besteari ez dakiguna kontatuz.

Guk azterketetan eskatuko duguna erdi-ahozkoa izango da, hots, ereduztat testuliburuko testu idatzia hartuko da ahozkorako eta ondo dakigu berba egitea idatziz mintzatzea ez dena. Hala ere, denboraren presiopean mintzatu da, hori beti da ahozkoaren berezitasunik nagusia eta.

Brumfit-en iritziz, behe mailatan zehaztasunak du lehentasuna –hizkuntzari buruz diogu–, baina zehaztasunari zor zaion arreta gutxituz joango litzateke ikasmaila gora doan neurrian, eta goi mailatan jariotasunari legokioke lehentasuna. **Jariotasuna** hizkuntzaren berezko erabilerari loturik doa: formari baino gehiago komunikatu gura denari, edukiari begiratzen baitzaio. **Zehaztasuna**, berriz, hizkuntza zuzentasunari eta zehaztasun gramatikalari dagokie: edukia ez, baina forma azpimarratzen da.

Zerbait beti zuzendu behar genioke ikasleari –elementu bat edo bi, ez asko– ezen ongi baitakigu gehiegizko zuzenketak esanahietatik formetara aldatzen duena ikaslearen interesa. Beti ere, egitekotan, amaieran egin beharko genituzke zuzenketa nagusiak.

Euskara erdua, euskara batua nahiz euskalkiko kolokiala nahiz literarioa izan daiteke.

5.1. Ikasitako gaia azaltzea

5.1.1. Gaia azaldu klasekoen aurrean. Arteko egunekoa bada, saioaren hasieran; klase egun horretan landua bada, irakasleak azaldu bezain laster.

Kalifikatu egingo du irakasleak, kontuan harturik: ikasgela guztian oso ondo entzun behar dela; mezua ulergarria den ala ez; hizkuntza zuzen darabilen; gai horretako edukiak badakizkien.

Pare bat ikaslek eta irakasleak akatsen bat edo beste apuntatuko dute, ahal dela esaldi osoaren barruan hartuta. Dena dela ikasleak azalpena amai dezan arte ez zaio zuzenketarik egingo.

Azalpenaren iraupena ere ikasleren batek kontrola dezake.

Azalpenaren iraupena hiruren bat minututakoa izatea komeni da.

Kurtsoan behin, behintzat, ikaslearen azalpena magnetofonian edo bideoan grabatzea komeni da.

5.1.2. Irakaslearen ondoan banan banako azalpena egitea. Bigarren hau aurrekoaren aldaera besterik ez da.

Euskara eredia liburuan datorrena izatea da errazena, hau da, testuliburuan euskara batuan datorrena euskara batuan azaltzea, euskalkian baletor, atxikitze-eredukoek –etxetik euskaldun datozenek– euskalkian egitea.

5.2. Monografiak

Gaia irakasleak emango du.

Azalpen unean, ikasleak gidoia edukiko du eskuan edo retroproiektora erabiliko du.

Hitz tekniko batzuk edo esaldi motaren bat eman ikasleari, azalpenean zehar tarteka ditzan. Esate baterako: *arren; nahiz eta*; edo matematikan badabil-tza asignaturako termino jakin batzuk, hiztegi teknikoaz baliatzen ikas dezan.

Lauzpabost minutuko iraupena eskatu behar zaio ikasleari.

Kalifikatu egingo du irakasleak, kontuan harturik: ikasgela guztian oso ondo entzun behar dela; mezua ulergarria den; hizkuntza zuzen darabilen; gaia ondo dakien.

Denbora kontrolatzeko ikasleren bat izendatzea da egokiena.

Hitzaldia egin baino astebete lehenago, berbaldiaren idatzizko zirriborroa irakasleari eskura ematea komeni da, oker idatziak oraindik zuzendu barik direla buruz ikas ez ditzan.

Ohartarazi klaseko guztiak, amaieran monografia egiten duenak galderak zuzenduko dizkietela berak azaldutako gaiari buruz.

Ikasle pare batek apuntatuko ditu monografiagileak egin dituen akatsak.

Ikastordu bakoitzean pare bat monografia azaltzea da egokiena, klaseko guztien berbaldiak entzuteko hiruhilekoa beharko baita.

Euskara moldea izan daiteke etxekoa –hitzak osorik esanda–, edo eskolako, hots, formalagoa.

5.3. Ariketen berbalizazioa

Arbelean dihardutenean edo ekintzaren bat gauzatzen ari direnean, une horretan bertan egiten dutena hitzez esanarazi, berbalizatzeko eskatu, dela formulazioa, dela entziklopediako kontsulta, dela beste edozein ekintza.

Jokabide bera erabiltzea komeni da norbait berandu heltzen denean, Euskal Herrian gertaera nabarmenen bat ezagutu denean nahiz zer edo zer galdu zaionean ikasleren bati, alegia, berbaz esan eragitea.

5.4. Ahozko azterketak

5.4.1. Ikastetxeko curriculumean sar dadin onartzen badugu, ezinbestekoa da kurtso osoan asignaturako gai bat, behintzat, ahoz galdetu eta kalifikatzea. Ikasle zuhurrek ezin hobeto dakite azterketetan sartzen ez den gaia –ahozkotasuna– ez dena garrantzitsua.

Zenbait ikaslek azterketako gaiari dagozkion zati batzuk buruz ikasirik ahoz esatea onargarria da, beti ere, positiboena izan arren, gaia jakinik norbere hitzez adierazten jakitea, ezagupen kognitiboen jabetzeaz baieztatua gogoa harturik.

Ikaslearen azalpenaren bukaeran, irakasleak galderak egin ditzake, ea zenbateraino menperatzen duen frogatzeko.

Egia esan, azalpenerako trebetasuna baino edukia ondo jakitea baloratuko da jarduera honetan.

5.4.2. Arteko azterketa motaren aldaera da ikasleak banan banan irakaslearen mahaitik pasatuz ikasgaia azaltzea, bitarte horretan gainerako ikaskideak ariketa muturen bati erantzuten edukirik

5.5. Neurketarako eredu bat**HIZKETAREN EBALUAKETA**

	Ondo	Txarto
Zuzentasuna		
Deklinabidea: ergatiboa		
Aditza: aspektua baldintza		
Perpausak		
Ordena		
Zehar galderak		2
Jatortasuna		
Erdararen morrontza		
Euskalkiaren oihartzuna		
Esamoldeak		2
Komunikagaitasuna		
Komunikatzea lortu du		
Perpaua ulertezinak		2
Jariakortasuna		
Isilune oso luzeak		
Autozuzenketa		
Zalantzak		2
Aberastasuna		
Makila hitzen erabilera		
Sinonimoez baliatzea		
Elementu deitikoak		1
Ahoskera		
Artikulazioa		
Intonazioa		1
		10

6. AINTZAT HARTZEKOAK

Irakaslearen zeregin minimoetan sartzen dela onartzen dugu, ikaslea irakasleari euskaraz zuzen dakion eskatzea, baita euskararen erabilera positiboki baloratzea ere.

Ikasgelan eztabaida bizia bada, espontaneitateari leku egin behar zaio eta ez da egokia erdaraz zerbait esan duen oro zuzentzen aritzea.

Ingeleseko klaseetan ingelesa baino ez da erabili behar, eta gaztelarako-etan gaztelera baino ez?

Berbalizazio sistema osoak eskatzen duena da, irakaste sistema magistratetik parte hartzailerako urrats guztiak ematea.

7. GEHIGARRIAK

7.1. Ahozkoa ikasgelan. 2003/2004 ko ikasturtea. Klaustorako proposamenak (1)

7.1.1. Jarraipeneko taldea: 2003-2004ko ikasturtean egingo diren esperimentzietarako laguntza eta koordinazioa eskainiko duen taldea. Hiru edo lau irakasle behar dira.

7.1.2. Programazio laburrean –2003-2004koan–:

7.1.3. Atal bat gehitu ahozkoa programatu ahal izateko, hala edukietan, prozeduretan, jarreretan zein baliabideetan edo ebaluazio sisteman nahiz bereskurapenean.

7.1.4. Gai bat ahoz itaunduta kalifikatu: Irakasle bakoitzak zein gai edo zeintzuk ikastunitateak galdetuko –eta kalifikatuko– dituen ahoz izendatuko luke. Horretarako, programazio laburrean idatziko luke.

7.1.5. Estrategia bana aukeratu: Irakasle bakoitzak –edo mintegika– estrategia bat aukeratu eta landu. (Ereduak «Ahozko estrategiak ikasgelan» izeneko orrian banatu gintuen). Jakina da berriak ere sor daitezkeena.

(1) Gogoan hartzen ditut *Txorierr*i Institutuko lankideak: Ana Hurtado, Jose Luis Egiluz, Ane Azpiri eta Euskarako Mintegikoak: Agus Ibarluzea, Karmen Zelaia eta Lurdes Amigo. Proba hauek taldean sortuak dira.

7.2. Ahozkoa: 2003-2004ko ikasturtean. 2004-04-01

7.2.1. Helburua

Ahoz komunikatzeko trebetasuna lantzea. Badakigu erabili ezean ez dela ikasten. Ahozkotasunean trebatzea hizkuntza guztietako zeregina da, baina euskararen egoeran normalkuntzarako neurria ere bada.

7.2.2. Egoera

Orain arteko irakaskuntzan, euskarari dagokionean, irakasleriaren helburua hizkuntza atxikimendua, sentimendu mailakoa, borondateari begirakoa indartu izan da. Ondorioz, hainbeste ikasle dira gure artean, euskaldun sentitu arren, euskaraz eroso jardun ezin dutenak, euskaldun izateaz harro sentitu arren, erdararen itsasoan bizi direnak.

7.2.3. Ikasle motak

Txorierrri Institutuan ikasle mota bi bereiz ditzakegu:

7.2.3.1. Murgiltze-eredukoak: etxean euskararik jaso ez dutenak. Hauek eskolatik herren ateratzen dira.

7.2.3.2. Atxikitze-eredukoak: Etxeko euskara bera ez da nahiko edonora joateko.

7.2.4.1. Orain arte egin dena:

Mintzapraktika baino gehiago izan da jendearen aurrean berba egiten irakastea, eta ikasgaiak idatziz baino ahoz azaltzea.

7.2.4.2. Lehen ebaluaketan: Froga bi egin ditugu:

Lehenengoan, 9. gaia azaldu dute banan bana, gutxi batzuek klasearen aurrean, gehienak magnetofonia eskuan dela irakasleari.

Bigarreanean, eguneroko jarduna, eguneroko gai atala itaundu da hurrengo egunean.

Hirugarrenean, gutxi batzuek gai monografikoa atondu eta ikasgelakoan aurrean azaldu dute.

7.4.3. 2. ebaluaketan: 12. gaia azaldu dute, baina oraingoan ez bakoitzak gai osoa, ezpada atal bana, beti ere testuliburuan datorrena internetetik edo hornituz.

Egindakoaren ebaluazioa:

Gutxi batzuek bikain ezen, eskema eskuan dela jardunik mintzatu baitira:

- Jendeari begiratzuz, begiak jasota egin dute berba.
- Euren hitzak erabiliz
- Diskurtsoa kontrolaturik.

Gehienek:

- Papereko eskemaren menpe
- Jendeari begiratu barik
- Buruz errepikaturik testuliburukoa.

Orokorrean lortzen dena:

- Ahoz egiten dituzten akatsik arruntenak detektatzea
- Jendearen aurrean hitz egiten ikastea
- Euskalkia nahiz euskara batua gelan entzutea.
- Programazioko erritmoa ez galtzea ahozkoarekin.

7.5. Konpondu gabe daukaguna

- Mailaka antolatzea ahozkoa, hau da, programatzea DBHn hasi eta batxilerrerainoko ahoz eskatzen dena. Esate baterako: 1. DBHn antzerkia; 3. DBHn monografiak; batxilerrean, testuliburuetakako edukiak ahoz azaltzea.
- Ahozkotasanaren berezitasunak aintzat hartzen irakastea. Adibidez: denboraren presiotik askatzeko sortzen ditugun makuluak: *zera, ba, lehen esan dudan legez...*
- Zutik egoten irakatsi eta eskuak-eta erabiltzen.
- Irakasleek azalpenaren amaieran akatsik larrienak argitu ikasleari.

Kritika sozialak egiten (zuten) zituzten.

Autore (hau) honek idatzi zuen eleberri hori.

BIBLIOGRAFIA

ACOSTA, M. ACOSTA ETA BESTE. (1996): Aljibe. Málaga.

ALZUETA, KARMELE ETA BESTE. (1981): *Hasiera zikloko euskararen programakuntza*, Eusko Jaurlaritza, Vitoria/Gasteiz.

- AUSUBEL, P. DAVID ETA BESTE. (1993): *Psicología educativa*, Trillas. Mexico.
- BARNES, D. (1975): *From Communication to Curriculum*, London, Penguin.
- CASSANY, DANIEL. (1991): *Describir el escribir*, Paidós, Barcelona.
- CLEGG, JOHN: *The National Literacy Strategy*, in IX. Jardunaldi Pedagogikoa, Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioa, Donostia.
- GAMINDE, IÑAKI ETA BESTE. (2004): *Bizkaian zehar kantetan*, Eusko Jaurlaritzza, Vitoria/Gasteiz.
- GOIKOETXEA, JUAN LUIS. (2003): *Euskalkia eta Hezkuntza*, Bilbo, Euskaltzaindia, Iker-13.
- KRASHEN, S. D. (1981): *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Oxford: Pergamon.
- LITTLEWOOD, WILLIAM. (1981): *Communicative Language Teaching*, Cambridge University Press, Espainolezko argitalpena (1998).
- MENDEBALDE KULTURA ALKARTEA. (2003): *Ahozkotasuna aztergai*, 7, Bilbo.
- TOUGH, J. (1997): *The development of meaning: A study of children's use of language*, New York, Routledge.
- VAN PASSEL, FRANS. (1973): *Linguistique et enseignement des langues étrangères*, Paris, Nathan.
- VILLASANTE, LUIS. (1988): *Euskararen auziaz*, Arantzazu, Colección Eleizalde, 9.
- WEINREICH, U. (1979): *Languages in contact*, The Hague, Houton Publishers.
- ZUBIMENDI, JOSE RAMON. (1995): *Jokaera-liburua*, Sendoa, Oiartzun.